

سرشناسه: یوسفیان، نعمت‌الله، ۱۳۴۰
عنوان و نام پدیدآور: احکام حکومتی / نویسنده نعمت‌الله یوسفیان؛
تیمه‌کننده پژوهشکده تحقیقات اسلامی.
مشخصات نشر: قم: پژوهشکده تحقیقات اسلامی، انتشارات زمزم
پایه، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۴۶-۱۲۱-۹-۱۵۰۰۰
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص ۱۰۱؛ همچنین به صورت
زیرنویس.
موضوع: اسلام و دولت
موضوع: حکم حکومتی
شناسه افزوده: پژوهشکده تحقیقات اسلامی
شناسه افزوده: پژوهشکده تحقیقات اسلامی، انتشارات زمزم هدایت
شناسه افزوده: پژوهشکده تحقیقات اسلامی
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ الف ۳ ی ۲۳۱ / BP
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۶۲۹۳۱۹

احكام حكومتی

پژوهشكده تحقیقات اسلامی

www.ketab.ir

www.ketab.ir

بیت
توسعه

احکام حکومتی

موضوع: فقه • تهیه‌کننده: پژو هشکده تحقیقات اسلامی • نویسنده: نعمت‌الله یوسفیان • ناظر علمی: علی تقی‌زاده اکبری • ویراستار: محمدرضا امانی سماک • صفحه‌آرا: علی نصیرمحمدی • ناشر: زمزم هدایت • چاپ: سپهر • نوبت چاپ: اول • تاریخ چاپ: بهار ۱۳۹۱ • شماره پانگانه: ۲۰۰۰ • قیمت: ۲۵۰۰ تومان • شابک: ۹۶۴-۲۴۶-۱۳۴-۹-۹۷۸

قم، خ شهید فاطمی (دورسهر)، نیش فاطمی ۴، پلاک ۸۱
تلفکس: ۰۲۵۱-۷۷۳۰۷۳۵-۰۲۵۱، همراه: ۰۹۱۲۲۵۳۲۸۸۷

مطالعه بیشتر: ۰۲۵۱-۳۷۱۸۸۸
E-mail: tooba@ofogh.net

فهرست

۹ مقدمه

فصل اول: کلیات

۱۱ مفهوم و اقسام حکم

۱۲ ۱. حکم شرعی

۱۸ ۲. حکم قضایی

۱۸ ۳. حکم حکومتی

۲۰ تفاوت حکم و فتوا

۲۱ ۱. از نظر ماهیت

۲۱ ۲. از نظر خصوصیت صادرکننده

۲۱ ۳. از نظر قلمرو نفوذ

۲۱ تفاوت احکام اولیه با احکام حکومتی

۲۲ تفاوت احکام ثانویه با احکام حکومتی

۲۲ ماهیت احکام حکومتی

۲۲ ۱. اولی بودن حکم حکومتی

۲۳ ۲. ثانوی بودن احکام حکومتی

۲۴ ۳. عموم و خصوص من وجه بودن حکم حکومتی و حکم ثانوی

۲۵ ۴. حکم حکومتی؛ حکمی و رای حکم اولی و ثانوی

۲۶ ویژگی‌های حکم حکومتی

۲۶	۱. ولایی بودن جعل
۲۶	۲. مصلحت محوری
۲۶	۳. تغییرپذیری
۲۷	۴. گستردگی حوزه شمول
۲۷	۵. لازم الاجرا بودن بر همگان
۲۷	۶. حاکمیت بر دیگر احکام

فصل دوم: تبارشناسی حکم حکومتی

۲۹	احکام حکومتی در عصر حضور معصوم ۷
۲۹	۱. احکام حکومتی رسول خدا ۹
۳۴	۲. احکام حکومتی امام علی ۷
۳۹	احکام حکومتی در عصر غیبت
۳۹	احکام حکومتی امام خمینی
۳۹	الف. پیش از انقلاب
۴۴	ب. پس از انقلاب

فصل سوم: مبانی فقهی حکم حکومتی

۴۹	الف. آیات
۵۳	ب. روایات
۵۹	ج. عقل

فصل چهارم: ضوابط صدور حکم حکومتی

۶۱	مفهوم مصلحت
۶۲	کاربردهای مصلحت
۶۲	۱. جعل احکام شرعی
۶۳	۲. منبعی برای استنباط
۶۴	۳. ضابطه صدور احکام حکومتی
۶۵	پیشینه مصلحت در فقه

۶۷	تفاوت مصلحت در دیدگاه شیعه و اهل سنت.....
۶۹	مصلحت‌یابی در جمهوری اسلامی ایران.....
۷۲	معیارهای تشخیص مصلحت.....
۷۲	۱. جامعه و مردم.....
۷۲	۲. در نظر گرفتن برنامه‌های دین.....
۷۴	۳. مخالف نبودن مصالح با احکام شرعی.....
۷۴	۴. قانون اهتّم و مهم.....
۷۵	۵. کارشناسی.....

فصل پنجم: قلمرو حکم حکومتی

۷۷	۱. قلمرو زمانی.....
۷۷	۲. قلمرو مکانی.....
۷۸	۳. قلمرو موضوعی.....
۷۸	الف. محدود بودن.....
۸۰	ب. گسترده بودن.....
۸۲	آثار محدود بودن قلمرو احکام حکومتی.....

فصل ششم: الزامات حکم حکومتی

۸۵	مردم و حکم حکومتی.....
۸۸	چرایی التزام عملی به احکام حکومتی.....
۹۱	مجتهدان و حکم حکومتی.....
۹۱	۱. فتوا دادن.....
۹۱	۲. قضاوت.....
۹۲	۳. صدور احکام حکومتی.....
۹۴	تزام احکام حکومتی در مقام اجرا.....
۹۷	آثار و نتایج حکم حکومتی.....
۹۸	دوام اعتبار حکم حکومتی.....
۱۰۱	منابع.....

مقدمه

ضرورت حکومت بر کسی پوشیده نیست؛ اما دربارهٔ اینکه چه نوع حکومتی صلاحیت ادارهٔ امور بشر را دارد، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. از نگاه شیعی، در عصر غیبت امام زمان علیه السلام - که سر فقامت است - «ولایت فقیه» بهترین روش حکومت است. ولایت فقیه از نظر سلسله مراتب به ولایت امامان معصوم علیهم السلام، پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و ولایت خداوند عز و جل منتهی می‌شود. از نگاه امام خمینی ره ولایت فقیه را مجلس خبرگان ایجاد کرده؛ بلکه ولایت رسول الله صلی الله علیه و آله و هدیهٔ خدا به مسلمانان است.^۲

در این دیدگاه، اختیارات ولی فقیه در ادارهٔ جامعه، همان اختیارات پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان معصوم علیهم السلام است؛ همان‌گونه که آنان برای ادارهٔ جامعه از اوامر و نواهی اختصاصی برخوردار بودند، ولی فقیه نیز دارای امر و نهی است. احکام حکومتی عبارتند از: اوامر و نواهی و مقرراتی که ولایت فقیه بر اساس مصالح عمومی در جهت ادارهٔ جامعهٔ اسلامی صادر می‌کند و به این وسیله به نیازهای متغیر انسان و

۱. صحیفهٔ امام، ج ۱۰، ص ۳۰۸.

۲. همان، ج ۷، ص ۳۱۶.

اجتماع پاسخ می‌گوید و کارآمدی اسلام را برای اداره جامعه به اثبات می‌رساند. در نظام اسلامی، پیروی از احکام حکومتی بر همگان لازم و واجب است؛ همان‌گونه که پیروی از دستورهای پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و امامان معصوم علیهم السلام در امور اجتماعی، سیاسی و حکومتی واجب است.

اهمیت احکام حکومتی، نقش فوق‌العاده و منحصر به فرد آن در نظم بخشیدن به امور اجتماعی و لزوم التزام عملی همه شهروندان به آن، آشنایی با ماهیت احکام حکومتی و مبانی مشروعیت آن را ضروری و مهم می‌سازد. کتاب حاضر به منظور تأمین این هدف نگارش شده است.

این اثر در شش فصل تدوین یافته است. تعریف احکام حکومتی و جایگاه آن در میان سایر انواع احکام، تبارشناسی حکم حکومتی، مبانی فقهی، ضوابط صدور و قلمرو حکم حکومتی و الزامات و پیامدهای آن محورهای اساسی کتاب حاضر را تشکیل داده است. امید است این اثر ناچیز مورد رضایت خداوند متعال قرار گیرد و در نشر معارف دینی مفید افتد.

پژوهنده کده تحقیقات اسلامی